

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 14 (Şubat/February 2024), s. 60-71.

Geliş Tarihi-Received: 18.01.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 17.02.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1422242

Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* Adlı Eserinde Metinlerarası İlişkiler

Intertextual Relations in Sa'dî Shirazi's Work Golistan

Aslı SÜRGİT*

Öz

Sa'dî-i Şîrâzî, İran edebiyatının köşe taşlarından biridir. Manzum ve mensur çeşitli eserler kaleme almış olan Sa'dî, asıl şöhretini *Gülistân* ve *Bostân* adlı eserleriyle kazanmıştır. Sa'dî-i Şîrâzî, bu eserleri aracılığıyla halka ibret verme, insanları aydınlatma amacını gütmüştür. *Gülistân*'da siyasetten ahlâka, aşktan kanaate, tasavvuf öğretisinden fazilete değin birbirinden farklı onlarca meseleyi söz konusu etmiştir. Sa'dî bu meseleleri ele alırken mensur küçük hikâye kesitleri formunu kullanmıştır. Hikâyelerden alınması gereken ibretleri ise genellikle nazım biçiminde vermiştir. Küçük hikâyelerden oluşan ve didaktik bir mahiyet taşıyan *Gülistân*'da hikemî bir üslup kullanmıştır ve naklettiği hikâyelerden okurun bir ders çıkarmasını istemiştir. Sa'dî'nin *Gülistân* adlı eserinde metinlerarasılık var mıdır? Bu sorunun cevabı müspet ise Sa'dî hangi metinlerarasılık yöntemlerine başvurmuştur? Bu çalışmada, bu soruların yanıtları aranmıştır. Bu çerçevede *Gülistân*'da metinlerarasılığın yer aldığı hikâyeler incelenmiştir. Sa'dî, *Gülistân*'ı kaleme alırken yazılı ve sözlü birçok metinden yararlanmış. Hikâyelerini kurgularken önceden duyarak ya da okuyarak özümlediği metinleri göz önünde bulundurmuştur. Hikâyelerin konusuyla ilişkili olan metinleri kısmen ya da tamamen alıntılamıştır. Ayetler, hadisler, vecizeler, atasözleri, kıssalar, nükteler ve şüirler Sa'dî'nin sıklıkla başvurduğu metinlerin başında gelmiştir. Yazar, bu yolla çeşitli hikâyelerden istifade ederek vermek istediği mesajları somutlaştırmış ve derinleştirmiştir. Bu ise metinlerarasılık tekniğinin amacıyla örtüşmektedir. Çünkü metinlerarasılık kavramında metinlerin birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmada, Sa'dî-i Şîrâzî'nin bahsi geçen eseri metinlerarasılık kavramı ekseninde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fars edebiyatı, Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistân*, metinlerarasılık.

Abstract

Sa'dî Shirazi is one of the cornerstones of Iranian literature. Sa'dî, who wrote dozens of works in verse and prose, gained his real fame with his works named *Golistan* and *Bostan*. Sa'dî Shirazi aimed to give lessons to the public and enlighten people through these works. In *Golistan*, he discussed dozens of different issues, from politics to morality, from love to contentment, from the teachings of Sufism to virtue. While dealing with these issues, Sa'dî used the form of prose short story segments. He generally gave the lessons to be taken from the stories in verse form. In *Golistan*, which consists of short stories and has a didactic nature, he used a hikemi style and wanted the reader to draw a lesson from the stories he narrated. Is

* Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul/Türkiye, e- posta: surgitasli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7618-0971.

there intertextuality in Sa'di's work called *Golistan*? If the answer to this question is positive, what intertextuality methods did Sa'di use? In this study, answers to these questions were sought. In this context, the stories containing intertextuality in *Golistan* were examined. Sa'di benefited from many texts, both written and oral, while writing *Golistan*. While constructing his stories, he took into consideration the texts he had heard or read before. He quoted, in whole or in part, texts related to the subject of the stories. Verses, hadiths, aphorisms, proverbs, parables, jokes and poems were among the texts that Sa'di frequently used. In this way, the author concretized and deepened the messages he wanted to give through the stories. This coincides with the purpose of the intertextuality technique. Because in the concept of intertextuality, it is emphasized that texts are in a close relationship with each other. In this study, the mentioned work of Sa'di Shirâzi was examined on the axis of the concept of intertextuality.

Keywords: Persian literature, Sa'di Shirâzi, *Golistan*, intertextuality.

1. Giriş

Metinlerarasılık, kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır. Buna göre bir yazar, başka bir yazarın metninden parçaları kendi metninin bağlamında kaynaştırarak yeniden yazar. Metinlerarasılık kavramını destekleyen eleştirmenlere göre metin bir alıntılar toplamıdır. Her metin eski metinlerden aldığı parçaları yeni bir bütün içerisinde bir araya getirir. Metinlerarasılıkta, her metnin kendinden önce yazılmış öteki metinlerin alanında yer aldığı, hiçbir metnin eski metinlerden tümüyle bağımsız olamayacağı fikri öne çıkar. "Her yapıt bir metinlerarasıdır. Yazın hep aynı içeriğin yinelenmesinden başka bir şey değildir." (Aktulum, 1999, s. 19).

Yirminci yüzyılın başlarında Çağdaş Rus Düşünce Okulu'nun kurulmasına vesile olan Mikhail Bahtin hiçbir sözcüğün temelsiz olmadığını dile getirir ve şimdi söylenenlerin önceden söylenmiş olanlarla dolu olduğunu ifade eder. Bu düşüncenin sistematik bir temele oturtulması Julia Kristeva tarafından başlar (Solak, 2014, s. 88). Julia Kristeva, bunu gerçekleştirirken Bahtin'den önemli ölçüde etkilenir (Fırıncioğulları, 2016, s. 445; Kemiksiz, 2017, s. 11).

Buna göre metin, statik bir şekilde öylece yerli yerinde duran bir malzemeden ibaret değildir. Bilakis sürekli değişen, dönüşen ve başka metinlerle bir etkileşim içerisinde olan hatta iletişime açık bir kavramdır. Dünden bugüne bilinçli veya bilinçsiz olarak yazarın bazı metinlerden çeşitli alıntılarla yapmasıyla oluşur. Yazar ve okuyucu, oluşturulan metin vesilesiyle bir araya gelir. Metinde ne kadar derinlikli ve katmanlı bir yapı varsa yani metinlerarasılık denilen durum ne kadar yoğun olarak oluşturulursa, okuyucunun hem dikkati o metne çekilir hem de okuduğu metinden büyük bir keyif alması sağlanır. Ayrıca ortaya nitelikli bir yapıt konulur (Soysal, 2023, s. 54). Başka bir ifadeyle, metinlerarasılık, metne derinlik ve zenginlik kazandırmanın yanında hem yazar hem de okur için büyük öneme sahiptir. Yazar, metin ve okura diğer metinlere nazaran daha fazla sorumluluk yükleyen metinlerarasılık, kapsamlı bir okuma arka planı gerektirir. Bu nedenle metni ve okuru daha donanımlı kılma durumu söz konusudur (Bulut, 2018, s. 17).

Laurent Jenny, bir metnin anlaşılması ve yeterince kavranması için kendisinden önceki eserlerin de ele alınması gerektiği görüşünü savunur. O, ortaya konan her bir eserin mutlaka kendisinden önceki eserlerden etkilendiği kanısındadır (Ördek, 2023, s. 25).

Buna ek olarak metinlerarasılık bir zemine oturtulmak istense de meseleye yaklaşımların, bakış açılarının oluşturduğu külliyyatın genişliği ve derinliği net bir tanımlama yapmayı güçleştirir. Roland Barthes ve Julia Kristeva'nın öğrencisi olan Compagnon'un salt "alıntı" üzerine dört yüz sayfadan fazla bilgi vermesi, Fransız

kuramcı Genette'nin *Palimpsestes*'in büyük bölümünü yansılama ve öykünmeye ayırmış olması metinlerarasının nasıl geniş bir araştırma sahasını kapsadığını ve net bir çizgi çizmenin güç olduğunu gözler önüne serer (Özsaray, 2021, s. 184).

Yazarın planını göz ardı ederek metinlerarasılığı ele almak veya okurun katkısını yok saymak anlamlandırma bakımından eksik bir yaklaşım olur. Her metinlerarası okuma daima yazarın planının yanı sıra okurun katkısına da gereksinim duyar (Özsaray, 2021, s. 187).

Metinlerarası tekniğin kendi içinde alt başlıkları da mevcuttur. Bunlara kısaca değinmeyi uygun buluyoruz.

Alıntı

Bir metnin diğer bir metinde savunulan fikri desteklemesi için açıkça ve somut olarak membainin söylenerek yeniden kullanılmasıdır (Aktulum, 1999, s. 94).

Gizli Alıntı (Aşırma)

Metinlerarasının çok yaygın olarak kullanıldığı bir alt tür şeklinde nitelendirilebilir. Başka birinin görüşlerini kendi görüşüymüş gibi kaynak göstermeden kullanmaya verilen isimdir. Herhangi bir alıntılama, bir araç kullanılmadan başvuru olan yöntemdir (Aktulum, 1999, s. 103).

Anıştırma (Kapalı Gönderge)

Açık ve net bir biçimde dile getirilmeden birisi veya bir şeyle ilgili düşünceyi dürtme şeklidir. Dile getirilecek olan şey direkt olarak dile getirilmez, sezdirilir ve telkin edilir (Aktulum, 1999, s. 108).

Yansılama (Parodi)

Bir metni diğer bir gayeyle kullanmak, ona yeni manalar yüklemektir. Bu yöntemle bazen eserin içeriği korunurken biçimi değiştirilir bazen de eserin içeriği değiştirilirken biçimi korunur (Aktulum, 1999, s. 117).

Alaycı dönüştürüm

Başka bir yazara ait olan ciddi bir eserin içinde yer alan ifadeleri eseri nükteli kılmak amacıyla dönüştürmede gaye, esas içeriği muhafaza ederek onu sıradan bir şekilde yeniden yazmak olarak ifade edilebilir. Burada hedef nükte ve yergidir (Aktulum, 1999, s. 126).

Öykünme (Pastiş)

İroni yapma amacıyla başka bir yazarın veya yapıtın biçiminin taklit edilmesine verilen addır (Sağlam, 2021, s. 23).

Sa'dî-i Şîrâzî *Gülistân*'ı vücuda getirirken kendisinden daha köklü ve daha kadim eserlerden beslenmiştir. Sa'dî-i Şîrâzî, en çok alıntılama tekniğinden faydalanmıştır. Bu çalışmada *Gülistân*'ın gönderme yaptığı sözlü ve yazılı metinler ele alınacaktır.

2. Sa'dî-i Şîrâzî ve *Gülistân* Adlı Eseri

İran edebiyatının en tanınmış simalarından biri olan Sa'dî-i Şîrâzî, aynı zamanda Doğu'nun büyük mutasavvıf şairlerinden biri olarak da kabul edilmektedir (Zavotçu, 2005, s. 21). Nitekim Sa'dî'nin etkisi, ölümü üzerinden yedi asır geçmesine rağmen hâlen

devam etmektedir. İran edipleri, geniş bilgi ve yüksek tefekkürü, insan ruhunu çok iyi bilmesi, ince bir istihza ile insanın bütün zaaflarını teşhir etmesi ve bilhassa cezbedici, samimi, ahenkli ve ruha tesir eden şiir ve nesri bakımından Sa'dî'yi, Firdevsî ve Hâfız'a tercih etmektedir. Kaynaklarda, "efsahu'l-mütekellimîn" (konuşanların en fasih konuşanı) lakabıyla anılan (Kartal, 2001, s. 101) Sa'dî, çağdaşı Hâfız'dan edebî açıdan daha üstün bir konumda görülmüştür (Tarlan, 1944, s. 104).

Sa'dî'nin Şiraz'da din âlimlerinin ağırlıklı olduğu bir ailede dünyaya geldiği bilinmektedir (Zebiullâh-i Safâ, 2005, s. 117). Doğum tarihi net değildir. Bununla beraber araştırmacılar, *Gülistân* isimli eserinde yer alan Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî ile ilgili hikâyede gençlik çağlarında mürebbi olduğunu ifade ettiği hikâyeden hareketle Sa'dî'nin doğum tarihiyle ilgili çıkarımlar yapmışlardır. Bu çıkarımlara göre hikâyede ismi zikrolunan kişinin Ebü'l-Ferec Cemâleddin İbnü'l-Cevzî olduğu ve Sa'dî'nin esere bahis konusu edilen âlimin vefatından en az yirmi yıl önce dünyaya geldiği düşünülmektedir. Bu da 1213-1218 yıllarına denk gelmektedir. Sa'dî, yaşadığı dönemde herkes tarafından çok sevilmiş, herkesin ilgi ve beğenisini toplamıştır (Çiçekler, 2008, s. 405).

İlim ve irfana çok iştiaklı olan Sa'dî, on üçüncü yüzyılda devrinin en büyük medreselerinden birinde ilim tahsil etmiştir. Çağının ileri gelen hocalarından dersler almıştır. Eğitiminin akabinde yaklaşık otuz yıl süren seyahatlerde gördüklerini, izlenimlerini ve deneyimlerini kendi zihin dünyasında birleştirerek kendine has üslubuyla kaleme dökmüştür. Çok değişik coğrafyaları gezmesi, *Gülistân*'da çok değişik kültür manzaraları ortaya koymasına zemin hazırlamıştır (Sa'dî-i Şirâzî, 2009, s. 11). Sa'dî'nin eserlerinde dikkat çeken bir başka husus, söyleyişinin orijinal ve benzersiz oluşudur. Sa'dî'nin eserlerinin ve özellikle *Gülistân*'ın yüzyıllardır merakla ve hayranlıkla okunması, şairin kimseyi taklit etmemesinden ve çok fazla seyahat edip çok farklı dünyaları eserlerine konu etmesinden kaynaklanır. Ayrıca bu seyahatlerde tanıştığı kişileri okuyucuya hikâyeler formunda sunması da etkilidir (Uğurlu, 2012, s. 4).

Sa'dî, eşsiz anlatımıyla ve derinlikli bilgisiyle herkesi kendine ve eserlerine hayran bırakmıştır. Şairin ifade gücü oldukça enderdir. Derinlikli anlatımı ve söz vadisinde benzersiz bir anlatım tarzını benimsemiş olması ona dünya çapında bir şöhret sağlamıştır.

Sa'dî'ye ait olan eserler şöyle sıralanmaktadır (Çiçekler, 2008, s. 407). Manzum Eserleri: 1. *Bostân* (Sa'dî-nâme), 2. *Kaşâyid-i Arabî*, 3. *Kaşâyid-i Fârsî*, 4. *Merâsî*, 5. *Mülemma 'ât ve Müsellesât*, 6. *Tayyibât*, 7. *Bedâyi'*, 8. *Havâtîm*, 9. *Gazeliyyât-ı Kadîm*, 10. *Sâhibiyye*, 11. *Hubsîyyât*, 12. *Rubâ'îyyât*, 13. *Müfredât*. Mensur Eserleri: 1. *Gülistân*, 2. *Takrîr-i Dîbâce*, 3. *Nasîhatü'l-mülûk* (Nesâyihi'l- mülûk), 4. *Risâle-i Akl u 'İşk*, 5. *Risâle-i Enkiyânû*, 6. *Mecâlis-i Pencgân*, 7. *Risâle-i Selâse*.

Bu çalışmanın odağını oluşturan *Gülistân*, İran edebiyatının kilometre taşlarından birisi olma özelliğini taşımaktadır. Gerek kendi türü içinde gerek sanat değeri bakımından taklit edilemeyen bir eserdir (Yazıcı, 1996, s. 240-241). Sa'dî, bilgi ve tecrübesini belâgat ve fesâhatle yoğurup yazıya dökmüştür (Çiçekler, 2008, s. 406). Sa'dî'den sonra birçok yazar ve şair, eserlerinin *Gülistân*'a benzemesi için çaba sarf etmişlerdir. Güzel örnekler de vermişlerdir fakat bunların hiçbiri *Gülistân*'ın seviyesine ulaşamamıştır (Kanar, 1999, s. 60). Sa'dî'nin ifade ve söyleyişteki üstünlüğünü, belâgat ve fesâhatteki başarısını kimse yakalayamamıştır.

Tarih boyunca çeşitli meseller, kıssalar dilden dile dolaşmıştır. Bunların vezinle ve kafiyeyle söylenmesi akıllarda kalmalarını kolaylaştırmıştır. Nitekim Sa'dî de *Gülistân* isimli eserinde aynı uygulamayı tatbik etmiştir (Lewis, 2010, s. 347).

Gülistân, insanı kendine çağırان hikâyeye formunda sunulmuş bir hikmetler kitabıdır. Sa'dî, bu eserinde, yaşanmış gerçek hikâyeleri aktarırken söz gücünün nelere

kadir olduğunu örneklemiştir. Sağlam ifadenin, parlak zekânın, söz incilerinin insanın kaderini nasıl değiştirebildiğini hikâyelerle ölümsüzleştirmiştir. Kötü bir sözün insanı ipe götürebileceğini; güzel ve iyi niyetli bir sözün de insanı ipten kurtarabileceğini göstermiştir. Şairin anlatılarının temelinde, dünyayı karış karış gezmiş, bilgiler biriktirmiş, pek çok insan tanımış bir hikâye anlatıcısı vardır. Bu çok görmüş ve geçirmiş anlatıcı, birikimini padişaha, insanlara, bilgi ve hikmet sahibi elitlere anlatmaktadır (Tosun, 2014, s. 198).

Didaktik bir mahiyet taşıyan *Gülistân*, sadece Doğu edebiyatlarında ya da Türk edebiyatında değil tüm dünyada ziyadesiyle şöhret bulmuştur. Batı dünyası, Sa'dî'nin *Gülistân* ve *Bostân* isimli eserlerinden çok etkilenmiş, bu eserlerin tercüme ve şerhleriyle yakından meşgul olmuştur (Avcioğlu, 2018, s. v). Sa'dî'nin tesiri, Fransız edebiyatı başta olmak üzere Batı dünyasında önemli izler bırakmıştır (Ergül, 2019, 16). *Gülistân*, hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde çok büyük ilgi görmüş, sayısız kez Türkçeye çevrilmiştir (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 12). Osmanlı'da Sa'dî'nin *Gülistân*'ı elden ele dolaşmıştır (Yıldırım, 2012, s. 131). Farsça öğretiminde kullanılan temel eserlerden biri olan *Gülistân*, ahlâkî bir hüviyet taşır. Sekiz bâbdan müteşekkildir. Sa'dî bu bölümleri şöyle başlıklandırmıştır: 1. Hükümdarların hâl ve hareketleri, 2. Dervişlerin Ahlâkı, 3. Kanaatin Fazileti, 4. Susmanın Faydaları, 5. Aşk ve Gençlik, 6. Takatsızlık ve İhtiyarlık, 7. Terbiyenin Etkisi, 8. Sohbet Âdâbı (Kartal, 2001, s. 101).

3. *Gülistân*'da Metinlerarasılık

Klasik hikâyelerin esas gayelerinden biri, bir taraftan insanı düşünmeye sevk etmesi, diğer taraftan da insanın bir vicdan muhasebesi yapmasını sağlamaktır. Bu metinler, insana içinde bulunduğu konumu, zenginlikleri, hâline şükretmeyi hatırlatır. Bu sayede insan bir aydınlanmayla karşı karşıya kalır. Bu ise ancak çok güçlü bir anlatımı olan bir hikâyeyle sağlanır. Yoksa anlatım tesirinden uzak bir hikâyeden etkilenmek mümkün olmaz (Tosun, 2014, s. 101).

Gülistân, bu niteliği taşıyan bir eserdir. Hayatını halka hizmet etmekle ve insanları eğitmekle geçirmiş olan (Zebiullâh-i Safâ, 2005, s. 118) Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistân*'da siyasetten ahlâka, aşktan kanaate, tasavvuf öğretilerinden fazilete değin onlarca meseleyi söz konusu etmiştir. Sa'dî bu meseleleri ele alırken mensur küçük hikâyeye kesitleri formunu kullanmıştır. Hikâyelerden alınması gereken ibretleri ise genellikle nazım biçiminde vermiştir. Bütün bu hikâyeler yelpazesi içinde Sa'dî'nin olayları kuru ve renksiz bir anlatımla vermektен kaçınması dikkat çekicidir. Bunun yerine Sa'dî, başta *Kur'ân-ı Kerîm* olmak üzere birçok farklı metne gönderme yapmıştır. O, eserini yoğururken ayetlerden, hadislerden, kıssalardan, vecizelerden, atasözlerinden, nüktelerden, masallardan istifade etmiştir. Böylelikle hikâyeler aracılığıyla iletmek istediği mesajın okuyucunun aklında daha iyi kalmasını sağlamıştır. Anlatımını zenginleştirmiş, renklendirmiştir. Bütün bu yazılı ve sözlü metinler *Gülistân*'ı *Gülistân* yapmıştır.

Sa'dî, hikâyelerini kurgularken önceden duyarak ya da okuyarak özümlediği metinleri göz önünde bulundurmıştır. Konuyla ilişkili olan metinleri kısmen ya da tamamen almıştır. Böylelikle hikâyeler aracılığıyla vermek istediği mesajları somutlaştırmış ve derinleştirmiştir. Bu ise metinlerarasılık tekniğinin amacıyla örtüşmektedir. Zira metinlerarasılık kavramında vurgulanan, metinlerin birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olduğudur (Rosenau, 2004, s. 166). Yani her metin, diğer bütün metinlerle bağlantılıdır. Bu teknik, postmodern edebiyatta öne çıkmasına rağmen eski metinlerde de karşımıza çıkmaktadır. Klasik ve modern metinlerde de hep var olmuştur. Başka bir söyleyişle, metinlerarasılık, henüz icat edilmiş, orijinal bir şey değildir; aksine bu tekniğin asırlardır kullanıldığı yeni yeni anlaşılmaya başlanmıştır (Aktulum, 1999, s. 11).

Edebiyatın tarihiyle yaşıt bir tekniktir (Sağlık, 2007, s. 91). Yazarlar ve şairler bilinçli olarak ya da olmayarak ruh ve fikir dünyalarını oluşturan veya kendilerini etkileyen metinleri kendi eserlerine aktarmışlardır. Sa'dî'nin *Gülistân'*ına bu bakış açısı ışığında yaklaşıldığında onun yazılı ve sözlü olmak üzere birçok metinle ilişki kurduğunu görmek mümkündür.

Sa'dî, *Gülistân'*ını yazarken okurlara ibret verme, onları aydınlatma amacını gütmüştür. Bunu yaparken usulünce bir tavır takınan Sa'dî, söyleyeceklerini bıktırmadan, tatlı bir dille ifade etmeyi de göz ardı etmemiştir. Hikâyede güç bir durumla karşı karşıya kalan kahraman sonunda bu güç durumdan kurtulmuş ya da arzularının, düşüncesizliğinin kurbanı olmuştur. Sonuç her ne olursa olsun, Sa'dî, hikemî bir üslup kullanmıştır ve naklettiği hikâyeden okurun bir ders çıkarmasını beklemiştir (İşimtekin, 2018, s. 277). Bu hedef doğrultusunda hikâyenin ortasına ya da sonuna -ele alınan konuyla ilgili olması gerektiğini göz önünde tutarak- çeşitli kaynaklardan alıntılar yapmıştır. Böylece vermek istediği mesajı kuvvetlendirmiş ve onu daha da çarpıcı ve kalıcı kılmıştır.

3.1. Yazılı Metinler

3.1.1. *Kur'ân-ı Kerîm*

Sa'dî'nin yararlandığı yazılı metinlerin başında *Kur'ân-ı Kerîm* gelir. Sa'dî, gönderme yapmak istediği ayeti ya hikâye kahramanlarından birine söyler ya da kendisi ben-anlatıcı olarak doğrudan ifade eder. Her birinde metinlerarasılığın en açık ve en çok başvurulan yöntemi olan (Aktulum, 1999, s. 95) alıntılamaı kullanır. Sözelimi "Padişahların Gidişi" başlıklı bâbın birinci hikâyesinde, sultanın biri bir esire kızar ve onu idam etmek ister. Öldürüleceğini anlayan esir kötü sözler sarf edince sultan, vezirine döner ve "Ne diyor?" diye sorar. Olaya tanıklık eden iyi kalpli vezir ise Âl-i İmrân suresinden bir ayet okuyarak sultanı idam kararından vazgeçirmeye çalışır. "Efendim, "Onlar öfkelerini yeneler ve insanlardaki haklarından bağışlama ile vazgeçenlerdir" (Âl-i İmrân 3/134) ayetini okuyor." diyerek sultanın kalbini yumuşatır, onu ölüm cezasından döndürür (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 29).

"Kanaatin Üstünlüğü" başlıklı bâbın on dördüncü hikâyesinde, Hz. Musa, giyecek kıyafeti olmadığından çıplak vaziyette kuma gömülmüş halde oturan yoksul bir adam görür. Bu kişi, Hz. Musa'dan kendisi için dua etmesini ister. Hz. Musa onu kırmaz ve rızkının artması için Allah'a dua eder. Aradan birkaç gün geçer. Hz. Musa, dua ettiği adamın başının belada olduğunu öğrenir. Buna göre yoksul adam rızkı çoğalınca Allah'a şükredeceği yerde azmış, fazlasıyla içki içip olay çıkarmış ve birini öldürmüştür. Yoksul adamın suçunun cezası ölümdür (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 117). Sa'dî, bu noktada Şûrâ suresinin yirmi yedinci ayetini alıntılar: "Eğer Allah, kullar için rızkı (sınırsızca) geniş tutup yaysaydı, gerçekten yeryüzünde azarlardı."

"Kanaatin Üstünlüğü" başlıklı bâbın yedinci hikâyesinde, bir bilge, obur oğluna fazla yemek yemeyi yasaklar (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 112). Çocuk ise açlıktan ölmekten korktuğunu dile getirir. Bilge, Â'raf suresinin otuz birinci ayeti ile oğluna yanıt verir: "Yiyin, için ve israf etmeyin" (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 112).

"Padişahların Gidişi" başlıklı bâbın otuz beşinci hikâyesinde, deniz yolculuğu yapan insanların serüveni anlatılır. Bir kayık aniden devrilir ve içindeki iki kardeş suya düşer. Biri, iki genci sudan kurtarması karşılığında ellişer dinar vereceğini vaat eder. Gemici derhal suya atlar. Gençlerden birini kurtarır, diğeri için yapılabilecek bir şey olmadığını söyler. Orada bulunanlardan biri, gemicinin diğeri genci kurtarmak için pek de gönüllü davranmadığını ileri sürer. Gemici onun bu düşüncesini onaylar. Adam, çölde

mahsur kaldığı bir gün suda boğulmaktan kurtardığı gencin kendisine yardım ettiğini, vefat eden gencin ise bir zamanlar kendisini kamçılamaş olduğunu anlatır. Sa'dî, insanın yaptığı her iyiliğin ve her kötülüğün kendine döneceğini söyler ve Fussilet suresinin kırk altıncı ayetini alıntıyla anlatımını pekiştirir (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 63): "Kim sâlih bir amelde bulunursa, kendi lehindedir; kim kötülük ederse o da kendi aleyhinedir."

*Gülistân'*ın "Dervişlerin Ahlâkı" başlıklı bâbının yirmi dokuzuncu hikâyesinde, iyice yaşlanan bir padişah tahtını bir başkasına bırakmak ister. Fakat kendisinden sonra yerine geçebilecek kimseyi bulamaz. Bunun üzerine padişah, şehrin kale kapısından girecek ilk kişinin ülkenin yeni padişahı olacağını duyurur. Sabah kapıdan giren ilk kişi, zavallı bir dilencidir. Üstü başı perişan, kıyafetleri yama tutmaz olmuş bu dilenci, yeni padişah olur. Bir süre sonra halk, padişahı beğenmez; zaman içinde ülkede huzur kalmaz. Bu duruma çok üzülen padişah, dilencilik yapan eski bir arkadaşıyla karşılaşır. Arkadaşı onun talihinin döndüğüne çok sevinir ve onu tebrik eder. Ardından da "Gerçekten güçlülükle beraber bir kolaylık vardır" (İnşirâh 94/5) ayetini okur (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 90). Müellif, paylaştığı bu ayet vasıtasıyla anlatımını güçlendirir ve okuyucunun dikkatini çekmeyi başarır.

"Dervişlerin Ahlâkı" bâbının otuz dokuzuncu hikâyesinde, bir sûfi, sarhoş bir gencin yolun kenarında yattığını görür. Gence tiksiner bakarak bakar. Genç ise uykuyla uyanıklık arasında şu ayeti okur: "Ki onlar boş ve yararsız sözle karşılaştıkları zaman onurlu olarak geçenlerdir" (Furkan 25/72). Sarhoşla zâhidi mukayese eden ve zâhidin tepkisini yersiz bulan Sa'dî, bahsi geçen ayeti alıntılarla suretiyle ifadesini kuvvetlendirir.

*Gülistân'*ın "Dervişlerin Ahlâkı" bâbının kırk üçüncü hikâyesinde, adamın biri, bir mürşide "İhvân-ı Safâ"¹ diye adlandırılan saf ve temiz yaradılışlı insanlar hakkında soru sorar. Mürşid, "Onların sıradan davranışları bile kendi isteklerinden vazgeçip sevdiklerinin isteklerini öncelemektir" diye cevap verir. Orada bulunanlardan biri Allah'ın akrabalık ilişkilerinin koparılmasını yasakladığını ve akrabaya sevgi göstermenin emredildiğini söyler (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 102). Mürşid ise ona "Biz insana anne ve babasına karşı güzelliği ilke edinmesini tavsiye ettik. Eğer onlar, hakkında bilgin olmayan şeyle bana ortak koşman için sana karşı çaba harcayacak olurlarsa, bu durumda onlara itaat etme." (Ankebût 29/8) ayetiyle karşılık verir. Görüldüğü üzere Sa'dî, Ankebût suresinden bir ayetle iletmek istediği mesajı pekiştirir.

3.1.2. Hadisler

Sa'dî, *Gülistân'*da ayetlerin yanı sıra hadislerden de yararlanmış. Ayetler kadar sık başvurulmayan hadislerin alıntı şeklinde yer aldığı görülür. Örneğin "Padişahların Gidişi" bâbının dördüncü hikâyesinde, hükümdar, haydutların sayısının çok arttığı ve insanları bezdirdiği yönünde bir duyum alır. Bu meseleyle ilgilenmek üzere harekete geçer. Adamlarını haydutların üzerine salar ve haydutlara galip gelir. Yakalanan haydutlar saraya getirildiği zaman içlerinden birinin yaşının çok küçük olması hükümdarın ilgisini çeker. İyi huylu bir vezir, çocuğun gençliğine acır ve hükümdardan onu affetmesini rica eder. Hükümdarı ikna etmek için "Her çocuk İslam fitratı üzerine doğar" (Buhârî, t.y., 92) hadisini okur. Hükümdar, vezirini kırmaz ve çocuğu affeder (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 33). Sa'dî, burada iyi niyetli olmanın faziletlerine temas eder. Çünkü iyi niyetli vezir, henüz küçük yaşta suç işlemiş, yol yordam bilmez cahil bir çocuğun affedilmesine vesile olmanın örnek bir davranış olduğunu belirtir. "Dervişlerin

¹ İhvân-ı Safâ; Basra'da oluşmuş dinî, felsefî, siyasî ve ilmî gayeleri olan, faaliyetlerini gizli olarak sürdürmüş olan organize bir topluluğun adıdır. bkz. (Uysal, 2000, s. 1-6).

Ahlâkı” bâbının dokuzuncu hikâyesinde, Arap topraklarında ün kazanmış bir şeyh, abdest alırken ayağının kayması sonucunda havuzun içine düşer. Bin bir güçlkle havuzdan çıkar. Etrafindakilerden biri, şeyhin bir zamanlar Akdeniz’in üzerinde yürümüş olduğunu; bu sırada ayağının bir damla bile ıslanmadığını hatırlatır. Şimdi küçücük bir havuzda boğulmaktan son anda kurtulmasının nedenini sorar. Şeyh, müridine açıklama yaparken “Allah ile benim öyle zamanlarım olur ki ne mukarreb melekler ne mürsel nebiler bana engel olabilir” (Ebu Nasr es-Serrac, 1996, s. 161, s. 478) şeklindeki hadise gönderme yapar. Hz. Peygamber’in burada “her zaman” yerine “kimi zaman” ifadesini kullandığına dikkat çeker (Sa’dî-i Şîrâzî, 2009, s. 76). Dolayısıyla şeyh şahsi-manevi yolculuğuna dair bir hususu, hadiste işaret edilen zaman vurgusuna gönderme yapmak suretiyle daha anlaşılır bir şekilde izah etmiş olur.

Gülistân’ın “Kanaatin Üstünlüğü” başlıklı bâbının dördüncü hikâyesinde, İran hükümdarı, Hz. Peygamber’in hükmettiği topraklara bir hekim gönderir. Hekim bir yıl boyunca görev yerinde kendisine hiç hasta gelmediğini görür. Sonunda Hz. Peygamber’e müracaat eder ve oraya hastaları tedavi etmek amacıyla gönderildiğini fakat tek bir hastanın bile tedavi olmak için gelmediğini belirtir. Hz. Peygamber ona şöyle buyurur: “Bu insanların izlediği bir yol vardır. İştahları tam olarak açılmadıkça bir şey yemezler ve iştahları çekmeye devam ettiği halde yemeyi bırakırlar.” (Süyûtî, 2012, s. 1087). Hekim, Hz. Peygamber’i dikkatle dinler ve oradan saygıyla ayrılır (Sa’dî-i Şîrâzî, 2009, s. 111). Sa’dî, burada insanın acıkmadıkça bir şey yememesi gerektiği fikrini savunur. Ayrıca bilge şair, nefsin istediği her şeyi yapmanın doğru olmayacağını kaydeder. Görüldüğü gibi Sa’dî, bu hikâyesinde, iletmek istediği hikmeti bir hadisle pekiştirmiş ve hekimin kazanması gereken bilinci bu yolla netleştirmiştir.

“Dervişlerin Ahlâkı” isimli bâbın yirmi dokuzuncu hikâyesinde, sevilen kişinin aşırı ilgiyle bunaltılmaması gerektiğine ilişkin bir mesaj vermek isteyen Sa’dî, bir hadisi alıntılar. Buna göre Ebu Hureyre, Hz. Peygamber’i her gün ziyaret eder. (Sa’dî-i Şîrâzî, 2009, s. 91). Hz. Peygamber ise ona “Ebu Hureyre, beni her gün ziyaret ediyorsun, gün aşırı ziyaret et. Hem böylece sevgin artmış olur” (Süyûtî, 2012, s. 3568) buyurur. Burada Sa’dî, âşığın sevgiliye karşı nasıl bir tutum sergilemesi gerektiğini izah ederken anlatımını güçlendirmek istemiş ve konuyla ilgili bir hadis alıntıyla bunu başarmıştır. Üstad Sa’dî, hikâyelerinin önemli bir bölümünde dengeli olmanın yararlarına vurgu yapmıştır. Her şeyin fazlasının zarar olduğunu sıkça dile getiren Sa’dî, birini severken ne az sevmek gerektiğini ne de sevdiğini çok severek onu bunaltmamak gerektiğini ifade etmiş ve her konuda dengeli davranmanın makbul sayılacağını savunmuştur.

3.1.3. Edebî Metinler

Şirazlı Sa’dî’nin eserinde, dinî metinlerin yanı sıra edebî metinlerin de izdüşümlerini görmek mümkündür. Bunların başında Leylâ ve Mecnûn hikâyesi gelir. Sa’dî, Leylâ ve Mecnûn hikâyesine de gönderme yapar. “Aşk ve Gençlik” bâbında yer bulan hikâyede, Arap melikinın aşk sebebiyle mantıklı düşünme yetisini yitiren Mecnun’u azarlaması, genç âşığın da buna karşılık vermesi anlatılır (Sa’dî-i Şîrâzî, 2009, s. 165).

Gülistân’ın “Susmanın Yararları” başlıklı bâbının on dokuzuncu hikâyesinde, Leylâ ve Mecnûn’dan tekrar bahsedilir. Padişahın huzurunda Leylâ ve Mecnûn hikâyesi anlatılır. Oldukça mutlu bir hayat süren Mecnûn’un aklını kaybedip çöllere düştüğünden söz edilir. Padişah, Mecnûn’un başına gelen olaylardan çok etkilenir ve Leylâ’yı kendi gözleriyle görmek ister. Padişahın adamları, Leylâ’yı arayıp bulurlar ve huzura getirirler. Padişah, uğruna büyük olaylar cereyan eden kızın; kara kuru, sıska, çelimsiz ve bakımsız bir kız olduğunu görür. Leylâ’yı çok çirkin bulur ve olumsuz düşüncesini Leylâ’ya

hissettirir. Padişah: "Leylâ dedikleri sen misin? Benim en çirkin hizmetkârım bile güzel elbiseler giyince senden daha güzel oluyor" der. Leylâ ise kendisine ancak Mecnûn'un gözüyle bakıldığında gerçek güzelliğinin görülebileceğini söyler (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 166).

Leylâ dikkat çekmeyen bir kız olmasına rağmen âşığı Mecnun tarafından hoş bir nazarla görülür ve o şekilde değerlendirilir. Seven insanın gözünden en çirkin varlık bile çok güzel ve cazip görünür. Bilge Sa'dî, burada sevgiliye âşığın nazarıyla bakmak gerektiğini belirtir.

Gülistân'ın "Aşk ve Gençlik" bâbının on dördüncü hikâyesinde, çok samimi iki adamın dostluğuna yer verilir. Günün birinde adamlardan biri, dostunu küçük bir menfaat uğruna kırar. Dostluklarına hanel gelen adamlar, birbirleriyle görüşmez olsalar da birbirlerini sevmeye devam ederler. Bir gün ikisinin de katıldığı bir toplantıda adamlardan biri, Sa'dî'den bir şiir okur:

*Sevgilim başladı mı tatlı tatlı gülmeye,
Gönül yarasına daha çok basar tuz.
Zülfünün ucu elime geçse,
n'olurdu sanki*

Cömertlerin eteğine yoksul elinin değmesi gibi! (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 160).

Mesele tatlıya bağlanır ve kadim dostlar barışır. Sa'dî, çok sevdiği bir dostundan acı bir söz duymanın insanı derinden yaralayacağını ifade eder. Birbirlerine güçlü bağlarla bağlı olan dostların ilişkilerinin sözle bitse bile gönülde bitemeyeceğine vurgu yapar. Şair, iyi niyet ve erdemli olup özür dilemenin kalpleri yumuşatacağını aktarır.

"Aşk ve Gençlik" bâbının beşinci hikâyesinde, öğrencisine âşık olan bir öğretmenin psikolojisi anlatılır. Öğretmen, öğrencisinin güzelliğine tam anlamıyla hayrandır. Gözü ondan başka bir şey görmemektedir. Günün birinde öğrenci, öğretmene, bir kusurunun olup olmadığını sorar. Aşk sarhoşu olan öğretmen ona baktığı zaman güzellikten başka bir şey görmediğini söyler (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 153). Ardından Sa'dî'den şu şiiri okur:

*Ey cennet yüzlü!
Öylesine meşgulüm ki seninle,
Hatırlamıyorum kendimi bile.
Kapayamam gözümü seni görünce,
Üstüme gelen bir ok görsem bile.*

Sa'dî, burada seven insanın, muhabbetle yaklaştığı kişinin gereksiz ve güzel olmayan davranışlarını fark etmeyeceğini ifade eder. Seven insan, karşısındakinin her hareketini güzel görür. Maşûk, uygunsuz davranışlar sergilese bile bunlar görünmez olur. Sa'dî şiirle süslediği bu hikâye aracılığıyla muhabbet nazarıyla bakmanın inceliğine değinir.

3.2. Sözlü Metinler

Sa'dî-i Şîrâzî, dilden dile, kulaktan kulağa yayılmış sözlü edebiyat örneklerini de eserine alır. Bilhassa Arap atasözleri, yazarın kurguladığı hikâyeleri zenginleştirmesini sağlar. Hayvan masalları da bunlarla aynı işlevi görür. Aralarında anlaşmazlık yaşayan ve bunu bir şekilde çözüme ulaştırmaya çalışan hayvanların masalları işlevseldir; zira bunlar ders çıkarmayı bilen okurlara ibret verici özelliktedir. Gülistân'ın "Aşk ve Gençlik" bâbının yirminci hikâyesinde, Hemedân kadısının bir nalbant dilberine sevdalanması konu edilir. Kadı, aşkıdan dolayı perişan, bedbaht ve çaresizdir. Kadı ile nalbant günün birinde karşılaşır. Nalbant, kadı hakkında ileri geri konuşur. Kadı ise çevresindekilere,

sevgilinin cefasının bile çok tatlı olduğunu söyler (Sa'dî-i, Şîrâzî 2009, s. 167). Sa'dî, bu noktada bir Arap atasözünden yararlanır: "Sevgilinin dayağı tatlı olur üzüm gibi" (Sa'dî eş-Şîrâzî, 2012, s. 208; Ahmed Teymûr Paşa, 2014, s. 77). Fesâhatle söz söyleyen Sa'dî, burada sevgilinin eziyetinin bile âşığa lezzet verdiğini dile getirir. Sevgiliden gelen kahrı da lütfu da hoş karşılamak gerektiğinin altını çizer.

Eserin "Sohbet Âdâbı" isimli bâbının ikinci hikâyesinde, Hz. Musa, Kârûn'a cömert olmasını öğütler. Hz. Musa, bu sırada Kasas suresinin yetmiş yedinci ayetini okur: Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de ihsan et." Anlatımını güçlendirme gayesini güden Sa'dî, ayetle yetinmeyerek bir Arap atasözüne de müracaat eder (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 210): "Cömert ol; kakma başa. Faydası geri dönecek sonra sana." (Sa'dî eş- Şîrâzî, 2012, s. 257; Ahmed Teymûr Paşa, 2014, s. 34). Burada söylenmek istenen, Allah'ın kullarına rızık verirken çok cömert davranmasına karşın insanların birbirlerine bir şey verecek olduklarında yeterince cömert olmadıklarıdır. Sa'dî, insanların birbirlerine cömert davranmaları gerektiğini vurgular. Ayrıca insanların yaptıkları cömertliklerin günün birinde kendilerine döneceğini ince anlatımıyla ifade eder. *Gülistân*'ın "Terbiyenin Etkisi" bâbının on dokuzuncu hikâyesinde, bir mecliste bir toplantı yapılır. Orada bulunan bir zat, zenginlerin hayır hasenatla ilgisi olmayan, faydasız insanlar olduklarını savunur. Buna karşılık fakirlerin ellerinin kollarının bağlı olduğunu söyler. Sa'dî ise aksi bir görüş ileri sürer ve zenginlerin fakirler için birer geçim kaynağı olduğunu belirtir. Ona göre zenginler sadaka ve zekât gibi ibadetleri yerine getirmek suretiyle yoksulları hatırlarlar. Elllerinde bulunan fazla malı yoksullarla paylaşırlar ve yoksulların ihtiyaçlarını giderirler. (Sa'dî-i Şîrâzî, 2009, s. 199). Sa'dî burada anlatımını kuvvetlendirmek maksadıyla bir Arap atasözünü kullanır: "İnsanı alçaltan fakirlikten ve seilmeyen insanın komşuluğundan Allah'a sığınırım" (Sa'dî eş- Şîrâzî, 2012, s. 245; Ahmed Teymûr Paşa, 2014, s. 56). Sa'dî, burada her şeyin bir denge içinde olması gerektiğine işaret eder. Fakirliğin fazlasının insanı istenmeyen hallere düşüreceğinden bahseder. Kişinin sevmediği birine komşu olmasının yaratacağı tatsız durumlardan söz eder. Bu istenmeyen durumlardan da Allah'a sığınır ve O'ndan yardım diler.

4. Sonuç

Sa'dî, yıllar süren seyahatler sonucunda elde ettiği deneyimleri, gezdiği değişik coğrafyaları ve kültürleri *Gülistân* adlı eserine taşımıştır. Farklı insanların farklı hikâyeleri ve bunlardan alınması gereken dersleri *Gülistân*'da okuyucularıyla paylaşmıştır. Büyük bir fesâhat ve belâgat üstadı olan Sa'dî, bahsi geçen eserinde, merâmını parlak zekâ ve söz söyleme maharetiyle birleştirmiştir. Sa'dî'nin *Gülistân*'ı ince hayallerle ve veciz sözlerle örülüdür. *Gülistân*, bir faziletler ve hikmetler kitabıdır. *Gülistân*'ın ifade üstünlüğü hissedilir derecededir. Kadîm bir eser olan *Gülistân*, yüzyıllardır tüm dünyayı kendisine hayran bırakmayı başarmıştır.

Yirminci yüzyılda Julia Kristeva tarafından teorisi oluşturulan "metinlerarasılık" aslında asırlardan beri yazarlar ve şairler tarafından bir edebiyat tekniği olarak kullanılmaktadır. Kökleri çok eski zamanlara dayanan fakat yakın zamanlarda sistematize edilen metinlerarasılığa göre hiçbir metin kendisinden önceki metinlerden bağımsız olarak var olmaz. Her metin mutlaka kendisinden önce yazılan metinlerden etkilenmiştir. Bu çalışmada, "Sa'dî'nin *Gülistân*'ında metinlerarasılık var mıdır?" sorusunun cevabı aranmıştır. Çalışmanın nihayetinde büyük İran şairinin eserini oluşturma sürecinde birçok farklı metinden yararlandığı anlaşılmıştır. Sa'dî, hikâyelerini okuyucuya aktarırken, yazılı ve sözlü hazinelerden istifade etmiştir. Anlatımını ayetler, hadisler, atasözleri, kıssalar ve vecizeler ile desteklemiş ve zenginleştirmiştir. Dolayısıyla eser, yazılı ve sözlü birçok metinle ilişki içinde, bir tür alışveriş hâlinindedir. Bu da hikâyelerin ifadesinin güçlenmesine, daha sağlam ve kalıcı bir zemine oturmasına vesile olmuştur.

İletilmek istenen mesajın daha sarîh bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Okuyucunun sıkılmasının önüne geçmiştir. Bunda Sa'dî'nin nitelikli bir tahsil almasının, değişik sahalarda kaleme alınmış birçok metin okumuş olmasının ve çokça gezmesinin katkısı büyüktür. Sa'dî'nin çeşitli metinlere yaptığı göndermelerin tamamının alıntılama yöntemine karşılık geldiği tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Ahmed Teymûr Paşa. (2014). *El-Emsâlû'l-Âmmiyye*. Kahire: Hindawi Yayınevi.
- Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Avcıoğlu, G. G. (2018). *Sa'dî-yi Şîrâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Buhârî, (t.y.). *Kitâbü'l-Cenâiz*. <http://www.islamilimleri.com/Ktphn/Kitablar/05/001/Turkce/23/092.htm> [Erişim Tarihi 16.12.2023].
- Bulut, F. (2018). Metinlerarasılık Kavramının Kuramsal Çerçevesi. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 2(1), 1-19.
- Çiçekler, M. (2008). Sa'dî-i Şîrâzî. *D.İ.A.* (C. XXXV, ss. 405-407). İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Değirmenci, N. (2023). Sa'dî'nin Gülîstan Adlı Eserindeki Öykü İçerikli Hikâyeler. *Şarkiyat Mecmuası*, (43), 263-280.
- Ergül, E. (2019). *Bir Adalet ve Siyaset Düşünürü Olarak Sa'dî Şîrâzî*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Ebu Nasr es-Serrac (1996). *El-Luma İslam Tasavvufu*. (Çev: H. K. Yılmaz). İstanbul: Altınoluk Yayınevi.
- Fırıncıoğulları, S. (2016). Mikhail Bakhtin ve Romanın Sosyolojisi. *Akademik Bakış Dergisi*, (54), 445-459.
- İşimtekin, S. (2018). Sa'dî Şîrâzî'nin Bostan ve Gülîstan Eserlerinde Güçsüz Bireyin Gözetilmesi. II. *Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı* (ss. 277-291). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kanar, M. (1999). *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kartal, A. (2001). Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülîstân İsimli Eseri'nin Türkçe Tercümelemleri. *Bilgi*, (16), 99-124.
- Kemiksiz, C. (2017). *Metinlerarasılık ve Ahmet Telli'nin Nidâ Kitabının Metinlerarasılık Kuramı Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Lewis, F (2010). *Mevlana Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı*. (Çev: G. Ç. Güven, H. Koyukan). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ördek, E. (2023). *Goethe ve Nazım Hikmet Yapıtlarında Metinlerarası Öğelerin Yazınsallaştırım Tarzı: Doğu- Batı Divanı ve Şeyh Bedreddin Destanı Örneklerinde Bir Açıklama*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Özсарay, Y. E. (2021). Bostan ve Gülîstan'ın Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Safahat'a Yansımaları. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, (Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Özel Sayı), 179-209.
- Rosenau, P. M. (2004). *Postmodernizm ve Toplum Bilimleri*. (Çev: T. Birkan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Sâdi-i Şîrâzî. (2009). *Gülistân*. (Çev: M. Kanar). İstanbul: Şule Yayınları.
- Sa'di eş-Şîrâzî. (2012). *Gülistân Ravdatu'l-Verd*. (Çev: Muhammed el-Furâtî). Dimaşk: El-Heyetu'l-Âmmetu's-Sûriyyetu li'l-Kitâb.
- Sağlam, B. (2021). *Metinlerarasılık Bağlamında 1980 Sonrası Anlatılarda Doğulu Metinlerin İzleri*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Sağlık, Ş. (2007). Türk Öykücülüğünde Postmodern Durum. *Hece Öykü*, (24), 86-109.
- Solak, Ö. (2014). *Edebiyat Biliminde Kuram ve Yöntem Bütün Alt Disiplinleri ve Çalışma Alanlarıyla*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Soysal, E. G. (2023). *Orhan Pamuk'un "Kara Kitap", Güray Süngü'nün "İbrahim'in Kaybettiğini Bulmasıdır" Adlı Yapıtlarının Postmodernizm Bağlamında İncelenmesi (Üstkurmaca, Metinlerarasılık)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Süyûtî. (2012). *El-Camiu's-Sağîr*, C. I- II. (Çev: S. Avcı). İstanbul: Serhat Kitabevi.
- Tarlan, A, N. (1944). *İran Edebiyatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tosun, N. (2014). *Doğu'nun Hikâye Kuramı*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Uğurlu, S. (2012). *Gülistan'ın İki Tercümesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Mahmud B. Kadî-i Manyas'ın Eski Anadolu Türkçesine ve Hikmet İlaydın'ın Türkiye Türkçesine Yaptığı Gülistan Tercümesi*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Uysa, E. (2000). İhvân-ı Safâ. *D.İ.A.* (C. XXII, ss. 1-6). İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Yazıcı, T. (1996). Gülistân. *D.İ.A.* (C. XIV, ss. 240-241). İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Yıldırım, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Yıldırım, N. (2012). *İran Edebiyatı*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Zavotçu, G. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Yüzyıllara Göre Nazım ve Nesir*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Zebîullâh-i Safâ. (2005). *İran Edebiyatı Tarihi*. C. II. (Çev: H. Almaz). Ankara: Nüsha Yayınları.
- <https://www.kuranmeali.com/> [Erişim Tarihi 6.12.2023].